

Наступним напрямком підвищення ефективності навчально-виховного процесу в вищій військовій школі, на нашу думку, повинно стати впровадження елементів контекстуального підходу до навчання. При цьому мається на увазі таке навчання, в межах якого за допомогою всіх можливих психологічних та дидактичних форм, методів та засобів моделюється предметний та соціальний зміст професійної діяльності військового спеціаліста. Іншими словами, до триєдиності знань, умінь та навичок додається ще й надбання курсантами досвіду як військовиків.

В організації навчально-виховного процесу в вищій військовій школі корисним могло б бути також урахування основних компонентів закордонного педагогічного досвіду, таких як:

1. Забезпечення єдності системи: вища школа – наука – практика.
2. Реалізація безперервного навчання.
3. Міждисциплінарний принцип одночасної підготовки спеціалістів за двома та більше фахами.
4. Гуманізація вищої освіти.
5. Скорочення лекційного часу в загальному обсязі навчальних програм, зміщення акцентів на активні форми навчання в малих групах.
6. Інформатизація вищої військової школи, алгоритмізація та комп'ютеризація навчання.

Ми вважаємо, що практика реалізації всіх вищевказаних напрямків удосконалення освітньо-виховного процесу у вищій військовій школі забезпечить оптимальну організацію життєдіяльності всіх суб'єктів цього процесу, зробить його конкретизованим, адресним, сприятиме визначенню навчально-виховної стратегії у вищих закладах військової освіти.

Надійшла до редколегії 15.10.99

М.Г.Логаčov

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОГО ДОБОРУ В ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦПІДРОЗДІЛІВ

Фахова діяльність у системі «людина-людина» належить до категорії соціономічних професій. Яскравим прикладом цього є професії в органах внутрішніх справ. Їхня діяльність являє собою складне переплетіння людських взаємозв'язків і відносин.

Співробітникам спецпідрозділів «Беркут», «Сокіл» припадає мати справу з найбільш важким у соціальному відношенні контингентом, для котрого характерна наявність асоціальних установок, некерованість, агресивність, прихований характер злочинної діяльності, протидієборство і вороже ставлення до представників правоохоронних органів.

Службу в цих підрозділах варто віднести до складних видів фахової діяльності, що характеризуються:

- розмаїттям і складністю фахових задач;
- наявністю екстремальних (включаючи бойові) ситуацій, при яких виконання фахових задач пов'язано з ризиком і небезпекою для життя;
- високим рівнем психічної напруженості;
- жорсткими тимчасовими обмеженнями для досягнення необхідного фахового рівня;
- підвищеною соціальною відповідальністю за фахові помилки;
- високою можливістю заподіяння професіоналом шкоди іншим людям при припиненні їхніх протиправних дій.

Складні види фахової діяльності в системі органів внутрішніх справ пред'являють, поряд із жорсткими вимогами до стану соматичного і психічного здоров'я, дуже високі психологічні вимоги до людини, що зв'язала свій фаховий вибір із діяльністю органів внутрішніх справ.

Висока вартість підготовки кваліфікованих спеціалістів, економічна доцільність зберігання досвідчених кадрів, а також ряд інших соціально-демографічних чинників пред'являють підвищені вимоги, насамперед, до тривалості і надійності фахового прогнозу основою якого є комплексна оцінка фізичних, фізіологічних, психологічних і соціально-психологічних характеристик людини як її професійно важливих якостей, що виявляються в діяльності.

Протягом багатьох десятиліть вивчення фізичних, фізіологічних і психічних функцій людини проводилося шляхом розподілу проблем на частини з наступним аналізом кожної з них окремо. Основою такого підходу, в значній мірі, були механічні, біологізаторські концепції однозначного детермінізму в антропології, локалізаціонізму у фізіології, інтроекціонізму, а пізніше – інформаційного редукціонізму в психології. На протиположність означеним концепціям сутність системного підходу полягає в тому, що людина вивчається як багаторівнева, ієрархічно організована система, що складається з ряду підсистем із своєю багаторівневою ієрархічною організацією.

Відповідно до системного підходу і сучасних уявлень можна виділити чотири ієрархічно організовані рівні функціонування організму й особистості: фізичний (антропометричні аспекти, загальний фізичний розвиток і підготовленість); фізіологічний (включаючи медичні аспекти); психологічний (загальні інтелектуальні властивості); соціальний.

При цьому головним напрямом сучасних досліджень повинно стати вивчення закономірностей, механізмів функціонування і зв'язків, що дають на системному і міжсистемному рівнях, а так само визначення внутрішньої архітектоніки систем та підсистем, тому що тільки на цій основі можливий перехід від принципів добору до принципів діагностики базисних якостей особистості, що забезпечують успішність в одних видах діяльності і низької ефективності в інших.

В результаті помилок при фаховому доборі виникає неможливість адаптації до небезпечної роботи, перенапруги фізіологічних функцій і пси-

хічних процесів, знижується працездатність, збільшується число помилкових дій і випадків травматизму, що змушує людину піти зі служби і вибрати нову професію.

Це можна розглянути на результатах дослідження процесу спрямування кадрів у системі МВС Росії, проведених Науково-дослідним центром проблем медичного забезпечення.

У багатьох службах лише третина співробітників має виражене бажання продовжувати службу в органах внутрішніх справ, 20% виявляє перші ознаки сумніву в слушності свого фахового вибору, стільки ж визнають, що схилили у виборі професії. Кожний восьмий має твердий намір перемінити вид діяльності. Щорічно втрати МВС Росії в результаті суїциду складає 200 чоловік.

Теза Наполеона I про те, що третина успіху залежить від моральної сторони, а чверть від матеріальної, цілком підтверджується сучасними науковими дослідженнями. Відповідно до яких, боєздатність підрозділів на 65% обумовлена функціональним станом організму воїнів і тільки 35% залежить від технічної оснащеності.

Служба в спецпідрозділах належить до екстремального виду фахової діяльності і висуває високі вимоги до емоційно-вольових якостей, фізичної витривалості, швидкості і якості реакції на зовнішні впливи, емоційної усталеності й інших якостей, пов'язаних з основними властивостями нервової і серцево-судинної систем.

Дослідження показали, що одним із стресогенних чинників у службі спецпідрозділів є сигнал тривоги. У перші 25-30 секунд після підйому по тривозі частота серцевих скорочень підвищується в середньому на 47 ударів у хвилину, а по прибутті до місця події пульс може досягати 150 ударів.

При проведенні оперативних заходів співробітниками витрачається величезна м'язова енергія. Виконання цієї бойової роботи забезпечується посиленням кровообігом. При цьому збільшення хвилинного обсягу крові може доходити до 30 літрів, а при винятково важких м'язових напругах до 35-40 літрів.

Бойове екіпування співробітника (приблизно 15 кг) створює додаткове навантаження на опорно-руховий апарат.

Для вирішення проблеми комплектування спеціальних підрозділів закордонними спеціалістами розроблені комплексні системи фахового добору, що визначають оптимальну готовність до бою як сумарний розмір психічного, фізичного та інтелектуального потенціалу індивідуума.

Французький повітряно-десантний ескадрон швидкого реагування національної жандармерії поповнюється 10 новими співробітниками 1 раз у два роки. Добір проводиться з числа сержантів мобільної жандармерії, що проходять жорстку систему фізичного та психологічного тестування.

Кандидат на службу в Підрозділ забезпечення кризових ситуацій (ESU) Поліцейського департаменту м. Нью-Йорку повинен мати стаж ро-

боти в поліції не менше п'яти років, бездоганний послужний список, пройти складну систему психологічного і фізичного тестування, усну співбесіду.

Аналогічні вимоги висуваються до кандидатів на службу в десантному батальйоні «Тоскана» італійського Корпусу Карабінерів, який спеціалізується на боротьбі з тероризмом та організованою злочинністю.

У Йорданії підрозділ спеціального призначення «Сайква» («Буря») комплектується добровольцями з бедуїнських племен за фізичними параметрами та результатами психологічного тестування.

Для визначення рівня фахової готовності комісія з підготовки світових поліцейських (POSTC, США) використовує комп'ютерний банк даних на підставі систематичного тестування поліцейських за тестом Купера (серцево-судинна та функціональна гідність), фахових методик, психодіагностичних методів (тест Люшера; експрес-запитальник Спілберга, психогеметричний тест і т.ін.).

При доборі на службу у ФБР, спеціальні підрозділи «Дельта», «SEAL» (США) жировий прошарок тіла кандидата не повинний перевищувати у віці до 20 років - 20%; 21-27 років - 22%; до 36 років - 24%.

Високі вимоги до фахових якостей співробітників обумовлені тим, що спеціальні підрозділи МВС є підрозділами особливого ризику, які несуть службу в умовах безпосереднього бойового застосування.

Так, кількість злочинів, що кваліфікуються за карним законодавством Російської Федерації як зазіхання на життя працівника міліції зросло з 290 - у 1993 р. до 329 - у 1995 р.; надання опору працівнику міліції з 5228 до 6326 за той же період.

За даними Національного Фонду пам'яті загиблих поліцейських (США) у 1995 р. у цій країні під час виконання службових обов'язків загинуло 162 співробітника поліції. У 1992 році зареєстровано 26260 випадків нападу на поліцейських. При цьому злочинці використовували вогнепальну зброю в 5% випадків нападу на поліцейських і холодне в - 3,6%. Втрати англійських миротворчих сил з підтримки порядку в Північній Ірландії тільки в результаті психічних захворювань серед особового складу склали за період 1969 - 1999 роки 800 чоловік.

За даними газети «Санді Таймс» за ступенем фахового ризику на першому місці знаходяться шахтарі, а на другому - поліцейські. Характерно, що в опублікованій у 1902 році книзі «Фахова смертність в Англії» на першому місці є професія шахтаря, а поліцейські не входять навіть у перелік перших 200 професій. Аналогічна тенденція спостерігається і на Україні: у 1995 році за рівнем захворюваності і травматизму перше місце серед професій займали шахтарі, металурги і працівники ОВС, і цей показник у 3,4 рази перевищував середньостатистичний.

Практика свідчить, що назріла необхідність підготовки правоохоронців нової формації із використанням наукового потенціалу закладів освіти МВС України. В її основу будуть покладені досягнення сучасної науки у га-

лузі юриспруденції, педагогіки, психології, психофізіології, енергономіки та інших суміжних дисциплін.

Досвід формування фахової орієнтації на ранній стадії навчання, накопичений в Університеті внутрішніх справ, дозволяє зробити висновок про доцільність і ефективність чинної системи підготовки кадрів у циклі «юридичний ліцей - ВЗО - підрозділи МВС».

Це дозволить сформувати високопрофесійне ядро, спроможне успішно вирішувати задачі, що стоять перед правоохоронними органами України.

Надійшла до редколегії 11.10.99

В.М.Король, канд.пед.наук

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТЬОГО ФАХІВЦЯ СИСТЕМИ МВС ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Великого значення для розвитку держави набуває рівень готовності фахівців до виконання своїх професійних обов'язків. Важливим компонентом готовності виступає зміст та рівень теоретичної та практичної підготовки майбутнього спеціаліста до здійснення самостійної професійної діяльності. В свою чергу, підготовка стає основою формування свідомості та професійного мислення.

Варто наголосити на тому, що свідомість особистості формується протягом життя людини і зумовлюється єдністю суб'єктивних, об'єктивних та об'єктивно-суб'єктивних факторів. Свідомість кожної окремої особистості завжди детермінується суспільною свідомістю, представленою знаннями, ідеями, досягненнями мистецтва, моралі, релігії, суспільної психології. Вона розглядається як засіб ставлення особистості до дійсності, що визначається також навичками предметної діяльності, які людина набуває через спілкування з іншими людьми. Таким чином свідомість – це ті знання, розуміння, які особистість набуває протягом суспільно-історичної предметної діяльності. Вони зберігаються у мові людини і спрямовують та диференціюють почуття людини, її волю, розуміння та інші психічні акти, разом об'єднуючи їх у єдину свідомість. Отже, її можна представити як результат діяльної чуттєво-предметної цілеспрямованої зміни дійсності у відповідності з особистісною сутністю людини.

Якщо суспільну свідомість розглядати як об'єктивний фактор, то діяльність людини, спрямована на формування свідомості іншої людини (у даному випадку у межах системи викладач → курсант) – один із об'єктивно-суб'єктивних факторів, а сума знань, рівень осмислення дійсності, особиста діяльність кожної окремої особистості – важливий суб'єктивний фактор. Оскільки і знання, і діяльність того, хто навчається, багато в чому залежить від рівня, змісту, форм і методів діяльності того, хто навчає, варто зосередити увагу саме на цьому об'єктивно-суб'єктивному факторі.